

Наталія ШАКУН

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРІЇ В КЛАСИЧНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКО- ОСВІТНІЙ ДУМЦІ

У статті аналізується тлумачення історії в українській філософсько-освітній думці XVII–XIX ст. з урахуванням тенденцій класичної парадигми європейської культури. Автор вважає, що вітчизняна філософсько-освітня думка класичної доби Модерну в цілому не відрізнялася від західно-європейських підходів, проте мала свої особливості. Специфіка тлумачення історії в Україні класичної доби, на думку автора, полягає в урахуванні хаотично-безладних процесів і подій, в той час як у західноєвропейській філософській думці вагому роль відігравали механіко-прогресистський та циклічний підходи.

Сучасна загальна суспільна й освітня ситуація в Україні характеризується підвищенням інтересу до історичної науки. Зокрема, до питань достовірності її джерел, творів та методів формулювання концепцій і висновків. Адже це суттєво пов'язано з розумінням соціокультурної спадщини, яка протягом останніх десятиліть стала об'єктом постмодерністської філософської критики. Водночас сама історична наука сьогодні внутрішньопроблемна, бо поява розвідок, що претендують на новизну ідей, нерідко супроводжується старими методологічними стереотипами. Це негативно позначається не тільки на історії як науці, але і на викладанні історії як навчального предмета в середній та вищій школі.

Загалом, значний масив літератури засвідчує, що філософським питанням дослідження та викладання історії надавалась і нині надається істотна увага, тому питання «Що таке історія?» залишається актуальним. До того ж як суто філософське питання воно постало в європейській культурі класичної доби і пов'язане з іменами Д. Віко, Й. Гердера, Г. Гегеля та інших вчених XVIII — початку XIX-го ст. Минуле XX ст. також відзначене спробами М. Бердяєва, М. Вебера, М. Гайдеггера, Д. Коллінгвуда, К. Поппера, Г. Ріккєрта, П. Сорокіна, О. Шпенглера, К. Ясперса тощо дати відповідь на питання про суть історії.

Зрештою, протягом останніх десятиліть XX ст. дискусія з приводу змісту історії набуває навіть загострено-драматичної форми. Свідченням цього

є твердження деяких представників сучасної філософії (Ю. Габермаса, Ж. Дельоза, Ж. Деріди, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко, Ф. Фукуями та ін.) про те, що загалом історія — це тільки різновид міфотворчості, який безпідставно претендує на науковість. Оскільки логіко-предметні засади багатьох наук постмодернізм загалом ставить під сумнів, це, на нашу думку, означає, що історія при скептичному підході до неї може втратити статус науки і наукової навчальної дисципліни.

Безумовно, зазначене вище стосується й праць тих українських мислителів минулих століть, котрі по-своєму відповідали на питання «Що є історія?». Мета статті полягає в аналізі тлумачення історії в українській філософсько-освітній думці з урахуванням тенденцій класичної парадигми європейської культури. Об'єктом вивчення, отже, є стан філософсько-освітнього осмислення історії в Європі, а безпосереднім предметом — особливості такого осмислення в Україні XVII-го — другої половини XIX-го століть. Методологічно досягнення цієї мети та виконання дослідницьких завдань пов'язується з використанням нелінійних інтерпретацій світоперетворень, зокрема і в галузі знань про суспільство. Тобто, йдеться про опору на синергетичний підхід, котрий протягом останніх двох десятиліть здобув поширення в Україні. Методологічним орієнтиром слугують праці В. Андрущенка, І. Бойченка, І. Добронравової, В. Лук'янця, М. Михальченка, В. Нічик, Ю. Павленка, М. Поповича, О. Соболя, В. Табачковського, В. Ткаченка, В. Шевченка та інших сучасних вчених, котрі тією чи іншою мірою вивчають в контексті синергетичного світобачення філософсько-освітні проблеми історії та її функції в системі освіти.

Перш за все доцільно, очевидно, зазначити, що класифікація історичних знань сьогодні залишається не зовсім визначеною як в загальнофілософському, так і в філософсько-освітньому планах. Йдеться про те, що в основу класифікації покладаються переважно національно-культурні критерії (говориться про «англійську», «російську» історію і т.ін.), а також хронологічні критерії, внаслідок чого створюється літописно-календарна періодизація.

Оскільки такі критерії численні, то можна створювати різні «історії», котрі не містять методологічно обґрунтованих засад дослідження поступу. Адже, скажемо так, математика (літочислення) допомагає викласти фактичний матеріал, але не пояснює суть представлених фактами людських дій. Крім того, навіть періодизація історії з погляду зміни типів культур нині виглядає сумнівною. Адже панівною серед українських вчених та вчителів у періодизації всесвітньої історії все ще залишається схема «Стародавній світ — Середні віки — Новий час» або ж «формаційна» схема К. Маркса, хоча обидві мають значні хиби. Сучасні дослідження в галузі філософії історії та освіти засвідчують, що методологічно доцільнішою нині вважається схема «Премодерн — Модерн — Постмодерн». Дана схема, зазначають В. Лук'янець та О. Соболя, не тільки сприяє більш узагальненому упорядкуванню знань про минуле, але й «використовується як своєрідний «фрейм», «концептуальна рама», яка дає змогу осягнути постмодерністську ситуацію у глобально-історичному контексті» [3, 18].

Поділяючи такий підхід, зазначимо, що проблема полягає ще і в тому, що навіть послуговуючись ним як методологічною установкою, дослідники залишають поза увагою важливі освітньо-виховні аспекти розуміння історії. Так, сьогодні хоча й вважається, що Модерн містить у собі два періоди — класичний і некласичний, чіткого поділу між класичною та некласичною історією, як оповіддю про події суспільного буття людей, в науковій та навчальній літературі не встановлено. Отже, не досліджена й специфіка переходу від класичних до некласичних форм історичного знання в Україні у рамках культури Модерну.

Разом з тим, розмежування на класичну і посткласичну добу в філософській інтерпретації історії, на наш погляд, слушно й необхідно в освітньому плані, оскільки так можна переконливіше представити типологію історичної проблематики та способів її вирішення. Так, вчені, котрі досліджують методологію історії, визнають, що оповіді про людей XVII ст. — першої половини XIX ст. суттєво відрізняються від тих текстів, які написані в другій половині XIX ст. Дану відмінність, на наш погляд, можна пояснити не стільки «плином часу», скільки змінами якраз у філософсько-методологічному розумінні історії в Європі та Україні, що відбулися, починаючи від середини XIX століття.

Вивчення освіти, загалом всієї культури Модерну, при цьому також виявляється проблематичним. Зокрема, В. Лук'янець та О. Соболь підкреслюють, що передуюча Модерну духовна ситуація Премодерну вивчається спеціальною галуззю історичної науки — «медієвістикою». Це значить, що автономна історія модерної доби, яку можна вивчати в школі на засадах науковості, навряд чи можлива. Завадить відсутність методологічно виважених критеріїв, котрі відділяють «премодерн» і «модерн», що прямо виражається також і в термінології. Публікації, котрі хронологічно охоплюють період від XVII ст. і майже до початку XX ст., зокрема, характеризують його як «Новий час», «Вік Розуму», «Просвітництво», «Сучасність» і под., хоча ще в літературі доби Ренесансу, тобто «відновлення знань», також мовилось про «нові часи».

Акцентуючи проблемність філософської інтерпретації історії, потрібно, очевидно, звернути увагу на те, що й сама історія іноді розуміється у не властивому їй контексті. Історія, наприклад, у «Філософському енциклопедичному словнику» визначається як наука про розвиток суспільства [7, 255]. Але це співпадає із визначенням змісту соціальної філософії та соціології, які також розглядаються як вчення про розвиток суспільства. Зважаючи на переплетення (навіть змістовну тотожність) поданих вище визначень, буде правильним, очевидно, коли історію інтерпретуватимемо як текст, що фіксує інформацію та тлумачить мозаїку фактів про минувшину.

Історія в цьому плані — це не «об'єктивна» наука, відсторонена від людей, а антропоцентрична оповідь про дії людей та зворотній вплив їхніх наслідків на буття людей. Суб'єктивно кожен історик-дослідник, як відомо, по-своєму конструє історичну реальність, влітаючи її в специфічну для даного стану культури форму. Але в такому разі для дослідника або для шкільного вчителя іноді стає важливішою не достовірність пам'ятки, як

конкретного інформаційного джерела, а порядок викладу матеріалу для навчання чи інформування. Суть історії в цьому разі тотожна суті оповіді, що розгортається як сума уривків знань, котрі виражають різні аспекти людської життєдіяльності. Історія, таким чином, набуває форми самопізнання людської спільноти, створеної вченими та вчителями, що містить у собі філософсько-методологічний зміст.

Ураховуючи всі ці методологічні зауваження, що стосуються досліджень історії в загальноєвропейському масштабі, зазначимо, що класична доба української історії також хронологічно представлена текстами, створеними від початку XVII ст. і, по суті, до середини XIX ст. Репрезентована вона, передусім, Хмельницьким, Львівським, Чернігівським, Густинським, Межигірським літописами, а також козацько-старшинськими літописами Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, Я. Лизогуба, мемуарною літературою, агіографічними творами та іншими працями, що фіксували інформацію про життя українського народу і містять, по суті, перші спроби історичної рефлексивності.

Важливі філософсько-освітні інтенції містять також праці діячів Києво-Могилянської школи — «Літос» П. Могили, «Хроніка» Т. Сафоновича, роботи І. Гізеля, Д. Туптала, Т. Прокоповича, Г. Бужинського, Г. Полетики, В. Рубана та ін. Окремо варто виділити «Синопис» (1674 р.) і Хронограф (Київський список). Сприяли поширенню історичного знання праці П. Симоновського, С. Лукомського, Г. Міллера, С. Мишецького, «Історія Русів», як і вчених першої половини XIX ст. — М. Максимовича, М. Костомарова, Д. Бантиш-Каменського, М. Маркевича тощо.

Історичне знання не лише сприяло патріотичному вихованню молоді, але й викликало інтерес до України за кордоном. Наприклад, відомо, що праця «Короткі політичні й історичні відомості про Малу Росію» В. Рубана була перекладена німецькою мовою і мала значний відгомін на Заході в кінці XVIII — початку XIX століть [5, 133]. Змістовно літописні праці XVII–XVIII ст. мають переважно компілятивний характер, почасти орієнтувалися на стиль «історій» Геродота, Фукидіда чи Плутарха. Саме тому вони неоднозначні з точки зору інформативності та філософської спрямованості змісту.

Але підкреслимо, що незважаючи на широке використання іноземного джерельного матеріалу, українська філософсько-історична й освітня думка XVII–XVIII ст. спиралась, загалом, на вітчизняні джерела, отже, на безперервну оповідну традицію. Освітня цінність творів українських авторів даного періоду для сучасників полягає ще й в тому, що в них не тільки фіксувались суспільно-політичні колізії, якими було сповнене буття українського народу, а й містяться спроби філософського тлумачення процедур створення та використання історичного знання. Це було вкрай важливо в умовах, коли український етнос лише ставав на шлях перетворення в політичну націю в суперечливій загальнополітичній обстановці. Адже в XVII–XVIII століттях зовнішній тиск Польщі, Московського царства і Туреччини на Україну підсилювався в українському суспільстві чварами серед козацької старшини, кризою церкви, а також відсутністю усталеної державної влади.

Проте дуже різномірні за своїм змістом і формою історичні твори українських авторів XVII ст. — початку XIX ст. мають спільне філософсько-методологічне підґрунтя. Насамперед, слід наголосити, що в Україні, як і в усій Європі, епоха Модерну починається з переосмислення місця людини в природі та з виникнення впевненості в можливості поширення влади людини не лише на суспільство, а й на природу. Філософія вбачає освітній ідеал в людині, котра підкорює світ. Сам же світ є велетенською машиною, елементи якої взаємодіють за незмінними законами механіки. Прагнення до набуття нових знань про світ ознаменувалися водночас пошуками нових засобів і методів пізнання, зокрема і в царині гуманітарних наук. Однак нерідко ці прагнення здійснювались на вже створеному християнською теологією міфологічному ґрунті.

Так, в західноєвропейській традиції Премодерної доби панувала думка Аврелія Августина, згідно з якою історія — це процес, що здійснюється як реалізація Божого плану управління світом і є зміною поколінь від гріхопадіння «прабатьків людства» Адама і Єви до настання «царства Божого». Вироблене у зв'язку з цим переконання в цілісності, провіденційності та лінійній спрямованості історичного процесу «до кінця» послугували методологічним підґрунтям багатьох історичних теорій XVII–XIX ст. Як слушно зауважує В. Шевченко, «без «священної історії» навряд чи могли появитися уявлення про «дикунство», «варварство» і «цивілізацію», про «первісне суспільство», що замінюється «новими людьми», про «першомавпу» Ч. Дарвіна, котра перетворилася на людину, гадки про втрачений або майбутній «рай» [8, 202].

Міфи «священної історії» трансформувалися в утопії західноєвропейської філософсько-історичної думки класичної доби, що концентровано представлена, на наш погляд, творами Д. Віко та Й. Гердера. Своєю працею «Основи нової науки про загальну природу націй» (1722) Д. Віко, зокрема, філософськи аргументує право на існування історії як науки із власним методом дослідження. Причому її автор розуміє історію не як «об'єктивний процес», а як оповідь про науки, мови, мистецтва і поезії, про держави, права і матеріальні культури тощо. Історія в тлумаченні Д. Віко таким чином постає близькою до філології. Отож і метод історії, з його погляду, має свою специфіку: для того, щоб пізнати речі та явища, необхідно дослідити слова, якими вони позначаються. Тобто філософська думка Д. Віко спрямовувала історичну освіту й науку в лоно мовознавства, у сферу соціокультурної інтерпретації змісту понять, що описують життя людей.

Розглядаючи суспільний поступ як творення людством мов, міфів, звичаїв, законів, Д. Віко звертається до аналогії, яка допомагає йому помітити в бутті держав і народів нібито спільні періоди, що повторюються. Причому періодизацію історії філософ здійснює в контексті релігійної тріадної схеми, що на той час міцно увійшла в європейську свідомість. Зокрема, мислитель виділяє три взаємопов'язані віки — богів (епоха теократичного правління), героїв (період аристократичних республік) і людей (час народної демократії). Поступ народів постає циклічним рухом до

наперед заданої мети, бо Д. Віко був переконаний: «даний порядок був установлений Божественним Провидінням» [1, 117].

Методологія Д. Віко сприяла становленню історичної науки й освіти, здобувши певне продовження в теорії історії Й. Гердера, німецькій класичній філософії, марксизмі. Так, Й. Гердер розглядає історію не як оповідь, а як «реальний процес», заснований на тотожності буття і мислення. Єдність буття і мислення представлена людською діяльністю, що детермінується внутрішніми і зовнішніми чинниками. Не виключаючи важливої ролі еволюції розуму в становленні націй, визначальним у суспільному поступі мислитель вважає зміну способу освоєння природи. Тому філософ акцентує увагу на вивченні конкретно-історичного існування народів, бо людська природа, як він гадав, не змінюється.

Цілісність розвитку людства, переконаний Й. Гердер, полягає у взаємодії всіх народів, котрі є ланками ланцюга людського роду і проходять подібні періоди свого розвитку. Отже, філософ відкидає те розуміння суспільного поступу, що на початку XIX ст. проголошує «історичними» лише державні народи Європи. Бездержавні народи, як пізніше вчив Г. Гегель, не заслуговують на увагу. Загалом же, Й. Гердер здійснює спробу подолати одномірність історичного континууму, що склався в попередній філософсько-освітній думці, але і не може вийти за межі цієї ж лінійної інтерпретації історії. Адже визнаючи початком історії божественне творіння, він «задає» рамки розгортання подій до провиденційного завершення, що набуває форми остаточної реалізації визначеної Богом мети людства.

Отже, як у філософській системі Д. Віко, так і у вченні Й. Гердера, котрі представляють класичну парадигму тлумачення історії в Європі, історичний поступ тлумачиться в провиденційно-есхатологічному контексті. Теологізм, присутній у розумінні суспільного поступу, в навчальній практиці і нині замасковано виражається лінійною версією подій у формі нібито завершенної системи-складки. Вона утворюється додаванням подій, які складаються в тексті до нескінченності, а нескінченність це і є завершеність, тобто, вічність.

Ураховуючи викладене, підкреслимо, що з точки зору логіко-методологічної побудови і філософських підходів до тлумачення історії праці українських мислителів XVII ст. — першої половини XIX ст. мало чим відрізняються від філософсько-історичних інтерпретацій західноєвропейських авторів. Літописна традиція в Україні XVII–XVIII ст. ґрунтувалась, по суті, на засадах Просвітництва та компаративістики, що свідчило про суголосність вітчизняної філософсько-освітньої та історичної думки західноєвропейському класичному лінійно-механістичному тлумаченню історії. Найбільш промовисто це виявилось у прагненні дослідників конструювати буття українського народу в контексті історії світової та відтворити його національне минуле у формах хронологічного нагромадження описів та тлумачень подій (розвиток, прогрес, еволюція).

Дану тенденцію яскраво демонструє, наприклад, Київський синопсис (1674) анонімного автора, який витримав близько 30 видань і довгий час слугував свого роду методом пізнання і підручником з вітчизняної історії. Світоглядно твір має теологічну тенденцію, тому що початком історичного

процесу автор вважає світотворіння Боже, а проблему походження слов'янського народу, зокрема українського та «московського», вирішує в контексті християнського світосприйняття. Новизна же «Синопису», порівняно із раніше написаними в Україні історичними творами, полягає у спробі створити послідовну, «з роду в рід», картину історії власного народу. Структурно твір має вісімдесят розділів невеликого об'єму, матеріал поданий хронологічно, змістовно нагадуючи більш енциклопедичне видання, аніж хроніку чи літопис. Спираючись на вагому джерельну базу іноземних авторів та вітчизняних літописців, використовуючи власні спостереження, автор «Синопису» прагне виявити достовірність відомостей, систематизувати й лаконічно подати матеріал, пропонуючи читачам оповідні концепції. Але слід відзначити, що акцентуючи увагу на традиційності укладів суспільного й політичного життя, «Синопис» подає їх в контексті багатоплановості вітчизняної соціокультурної ситуації. Тобто історичні факти, що виражають суспільні події, розглядаються не як паралельні співбуттєвості, а як сума переплетених різнорідних подій.

Така особливість інтерпретації історії деякою мірою містила можливість відступу від лінійності, що відповідало специфіці світорозуміння в Україні. Справа в тім, що тлумачення історії в Україні пов'язувалося, насамперед, з уявленням про хаотичність, нестабільність, непередбачуваність світу. Останній, внаслідок політичної, суспільної та релігійної нестабільності, уявлявся як «розбурхане і вічне море, в якому весь час «проживають» і «перебувають» окремі люди, покоління, народи» [10, 109]. Визнавалося, таким чином, що поряд із «природним порядком» існує хаос, випадкові та стихійні події.

Отже, в той час, як у західноєвропейській філософській думці утверджується погляд, згідно з яким природна необхідність, як дія провидіння, є порядок подій, що утворює особливий сенс історії, в Україні природна необхідність не визнавалася головною умовою суспільного життя. Це властиво й автору «Синопису», який переконаний у багатомірності історичного простору. Тому й історія створюється ним як опис подій, що розгортається завдяки взаємодії центру — «преславного верховного і головного для всього народу російського граду Києва» [6, 504] і навколишньої периферії. Київ, отже, мислиться центром вітчизняного світу, через що й оповідь ведеться про події суспільно-політичного та церковного життя, що концентровано представлені буттям Київщини.

Дещо інакшою постає спроба розглядати історію як суму хронологічно систематизованих згадок про минувшину, що репрезентує літопис Самовидця. Головна увага його автора в методологічному плані сконцентрована на фактах, тобто на описі ознак подій, явищ та процесів. Щоправда, аналіз Самовидцем причин війни 1648–1654 рр. під проводом Б. Хмельницького говорить про усвідомлення ним складності і багатоманітності подій суспільного життя. Дієписець прагне зобразити історію українського народу у тісному зв'язку з історією Речі Посполитої. Такий підхід покликаний довести «історичність» українського народу, теоретично забезпечити йому місце на світовій арені і, водночас, продемонструвати цілісність, внутрішню

єдність всесвітнього історичного процесу, визнаючи, що в ньому, знову-таки, багато безладного і невідомого. Тому Самовидець акцентує особисту причетність до подій.

Вимога ж «об'єктивності», неупередженості історичного дослідження, яка методологічно наставляла західноєвропейських дослідників класичної доби, найбільше проявилася в українській філософсько-освітній думці в «Літописі Граб'янки». Гадацький полковник Григорій Граб'янка намагається стояти на позиції неупередженого дослідника, який нібито точно вилучає зміст з предмета свого дослідження, наголошуючи, що його особистий внесок полягає у впорядкуванні фактів. Він «тільки зібрав все це і записав» та «нічого не додавав від себе» [2, 11]. Таким чином, предметом історії в цьому випадку стає не подія, а «перше» слово про подію. Філософська ж рефлексія тут проявляється у формі «думання без автора», який нібито «безсторонньо» викладає факти.

Деякою мірою узагальнюючи зазначене вище, можемо говорити, що особливість філософської рефлексії вітчизняних дослідників XVII–XVIII ст. в галузі історії полягала в тому, що тоді, в умовах загрозованої для України політичної і релігійної ситуації, перед ними поставала необхідність не лише довести світовій спільноті «історичність» свого народу, але й по-новому осмислити та пояснити співвітчизникам життя власного народу. Таким чином, тема спадкоємності Гетьманщини (козацтва, зокрема), традицій княжої держави, боротьби за національну незалежність стає провідною філософською та політичною темою історичних творів означеного періоду.

Скажемо, Г. Граб'янка в своєму «Літописі» на підставі етимологічного аналізу слова «козак», висновує, що козаки — нащадки скіфського племені «козар», родовід яких виводить аж з біблійних часів. Ототожнюючи історію українського народу з історією козацтва, він обґрунтовує версію, згідно з якою слов'яни визнаються головними предками козаків. Подібна світоглядна ідея засаднича і для «Історії Русів» (XVIII ст.), структура змісту якої ділиться на період до нашестя татар, що подається «екстрактом», а після нашестя — подається «просторо і докладно», підкреслюючи тим самим основне спрямування твору. Ним є оповідь про визвольні змагання українського народу за право на самовизначення.

Підкреслимо ще й таку особливість тлумачення історії в українській філософсько-освітній думці класичної доби: якщо диференціація релігійного і світського розуміння історії, церковної та світської освіти в Західній Європі відбувається до XVII ст., то таке розмежування в Україні припадає лише на початок XIX ст. Воно пов'язане, головне, із заснуванням Харківського університету (1805) та Ніжинської Гімназії вищих наук (1820). Отже, XIX ст., яке в західноєвропейській історіософській традиції по праву вважається «віком історії», в Україні означене лише початком становлення історії як професійної освітньо-наукової діяльності. Вийшли фундаментальні праці М. Костомарова, Д. Бантиш-Каменського, М. Маркевича, М. Максимовича та інших дослідників, в яких рельєфно виступала ще методологія тлумачення історії в класичних формах лінійності, «складки», взаємодії безладдя і порядку, елементів провіденціалізму.

Так, історія, зафіксована у відповідних документах і свідченнях з погляду Д. Бантиш-Каменського, виявляється підпорядкованою божественним законам і постає низкою подій, черга (лінія) зв'язку між якими встановлюється самим дослідником. Історія для Д. Бантиш-Каменського — це текст, книга, що є нібито «ціле», складене автором «із уривків розкиданих». Продовжує цю методологічну тенденцію й книга М. Маркевича «Історія Малоросії», в якій події систематизовано представлені у вигляді логічного процесу. Однак логічність забезпечується будь-якою ціною, навіть нехтуванням критеріїв істинності опису подій. Виділяючи шість періодів («картин») життя України, М. Маркевич в основу періодизації кладе різні чинники суспільного буття. Так, наприклад, першим періодом історії він вважає перебування Русі під татарським поневоленням, відокремлення її від північних слов'ян і, уже як Малоросія, приєднання до Литви та Польщі. Другий період визначає на підставі політичних чинників, третій — релігійних тощо. Зрештою, в шостому періоді, на думку автора, «вона зникає, зливається з Росією без боротьби, без лементу» [4, 5].

Викладене дає змогу зробити ряд висновків. Перш за все, доцільно відзначити, що вітчизняна філософсько-освітня думка XVII — початку XIX ст. у способах викладу історії хоча в цілому не відрізнялася від західноєвропейських підходів, все-таки мала деякі особливості. Так, диференціація релігійного і світського розуміння історії в західноєвропейській філософсько-освітній думці відбувається до XVII ст., а в українській — лише на початку XIX ст. «Вік історії» в Україні припадає в основному на другу половину XIX ст., в той час як в країнах Західної Європи він розпочинається у філософсько-освітньому плані, по суті, вже з другої половини XVIII ст. (Й. Гердер, І. Кант тощо).

Інша особливість філософсько-освітнього тлумачення історії в Україні класичної доби полягає в урахуванні хаотично-безладних процесів і подій, в той час, як у західноєвропейській думці даного періоду все більшу роль почав відігравати механіко-прогресистський та циклічний підходи. Тобто в Україні XVII—XIX ст. визнавалося, що історія — це поєднання в упорядкованій оповіді безлічі відомих, але текстуально не описаних безладних подій.

Проте в усьому іншому в межах класичного періоду викладання історії та історичне дослідження в Україні не різнилося від філософсько-освітніх тлумачень на Заході. Тому в ньому крилася суттєва методологічна суперечність лінійної інтерпретації: прагнення логічно і вичерпно розглянути порядок подій стикалося із інформативними проваллями у їх хронологічній «складці». Означена суперечність вже в другій половині XIX ст. стала предметом осмислення українських дослідників і спонукала їх до плідних філософсько-освітніх пошуків. Аналіз цих пошуків заслуговує в перспективі на спеціальне дослідження.

Література:

- Ї Вико Д. Основания Новой науки. — М.-К.: «REFL-book» — «ИСА», 1994.
- Ї Литопис гадяцького полковника Григорія Граб'янки. — К.: Т-во «Знання України», 1994.

